

Леонід Мацкевий, Сергій Орловський, Галина Панахид

Роботи прикарпатської експедиції у 1995 році

Прикарпатською експедицією Інституту українознавства імені І.П. Крип'якевича НАН України роботи проводились в Івано-Франківській області при спонсорстві Української республіканської партії (голова - Василь Павлишин), Товариства Лева (голова - Василь Пітулько) і видавництва "Слово і комерція" (директор - Володимир Свіжович). Учасники робіт, окрім Інституту українознавства й Інституту екології Карпат, представляли також Львівський держуніверситет і Академію мистецтв, Івано-Франківський технічний університет нафти і газу, інші установи. Це, до певної міри, забезпечило комплексне вивчення історико-археологічних об'єктів.

Продовжені багаторічні роботи в підземному карстовому ансамблі Одаїв XVIII (печера А. Бутиновича-Затишна), за 2,3 км на північний захід від с. Одаїв, в урочищі Городище на Тлумачині. Пам'ятка знаходиться на правому березі р. Дністра, на рівні близько 100 м від його сучасного урзу. Розкопки проводились у центральному скельному гроті, розміри якого становлять 6 x 8 м, з глибини 11,7 м, а завершені на площі 4 x 5 м, на глибині 13,7 м від поверхні (рис. 1). У даній порожнині постійна вологість близько 95%, температура +10°C і до неї не проникає денне світло. Найдавніший комплекс представлений тут фрагментами посуду, крем'яними виробами, фауністичними рештками та розрізненими людськими скелетами. Згідно C¹⁴ в 5100±50 років від наших днів (лабораторія Інституту геологічних наук НАН України) кісток людини з досліджень у 1989 році та характерним предметам матеріальної культури, пам'ятка датується енеолітом. До другого комплексу віднесено людський череп і фрагменти специфічного посуду та кісток тварин у північно-західній частині розкопу. В південній частині гроту зафіксовано напівзруйнований скелет жінки (?), на правому боці й орієнтований на південний схід. У безпосередній близькості від нього розташовані дещо зміщені окремі кістки цього ж трупопокладення, бронзовий ніж, дві кістяні проколки, фрагмент крем'яного серпа-ножа, численні кістки тварин і фрагменти ліпної кераміки, в тому

числі розвали близько 10 посудин і поодинокі фрагменти (рис. 2).

Керамічні знахідки другого комплексу Одаїв XVIII розподіляються на 4 основні групи. До найчисленніших матеріалів віднесені фрагменти мисок і макітроподібних посудин. Вони мають заокруглене верхнє завершення (прямі вінчики). Донні частини - плоскі з конічно або еліпсоподібно розхиленими стінками. Їх поверхня інтенсивно підлощена, ангобована, за кольором, часом, чорна з обох сторін. По цій ознаці вони дещо нагадують ранні грецькі чорнолакові посудини. Інші вироби-зовні мають світло-коричневий або темно-коричневий, а всередині - чорний колір. Іноді їх поверхня дещо горбкувата. Опал посудин із лицевої сторони буває нерівномірний. У тісті фрагментів, товщина яких від 0,6 до 1,2 см, помітні домішки подріблених мушлів, жорстви та вапняку.

До другої групи розвалів кераміки віднесені фрагменти майже виключно тюльпаноподібних горщиків. Це досить широкогорлі, високі (до 35 x 25 см) посудини з плічками, розташованими в їх середній частині. Вінчик різко відхилений і заокруглений, а донні частини-плоскі з конічно розхиленими стінками. Їх поверхня залощена нерівномірними вертикальними розчісами. Вироби покриті рідким ангобом (глинкою). Випал нерівномірний від сіро-коричневого та по краям-світло-жовтого кольору із середини, до цеглисто-зовні. У тісті фрагментів, товщина яких від 0,6 до 1,5 см, помітні домішки жорстви, вапняку та шамоту.

До третьої групи віднесені фрагменти банкоподібних (кубкоподібних) або чашоподібних горщиків. Один з них, висотою 12 і шириною 13 см. Вони широкогорлі, з вушками у вигляді наліпів з наскрізною діркою. Вінчики дещо загнуті всередину посудин, дніща плоскі з конічно відхиленими стінками. Їх поверхня підлощена, зі слідами закопченості, зовні, — темно-сіра, а внутрішня, — світло-сіра. Опал рівномірний, часом помітні невеликі пустоти від незначної кількості органічних домішок, в тому числі жорстви. Товщина стінок, —4—0,7 см.

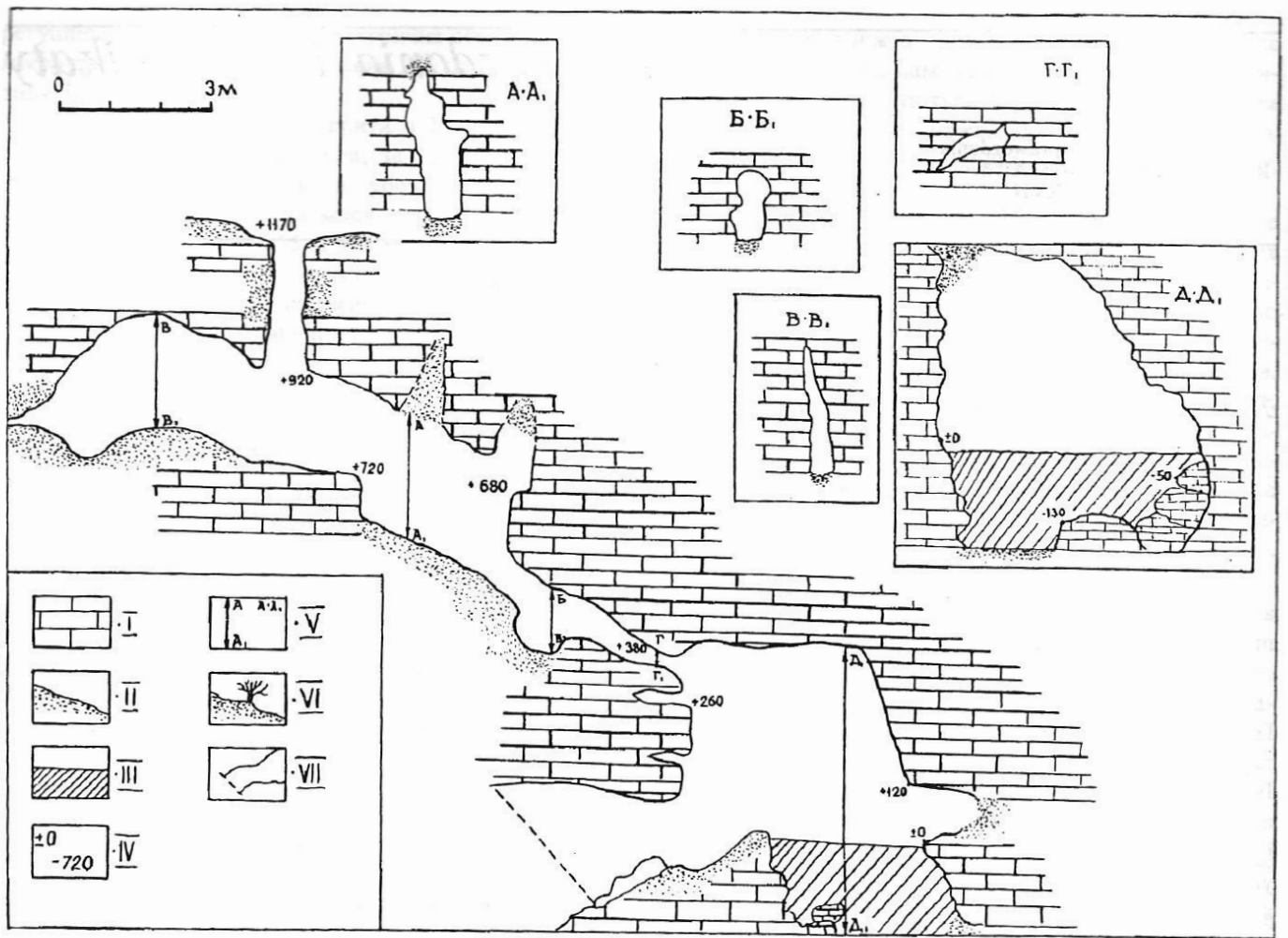

Рис. 1. Комплекс Одаїв XVII (Печера Затишна — А. Битиновича):

I — скеля, II — земля, III — розкоп, IV — позначення висоти, V — розрізи, VI — денна поверхня, VII — інші заглиблення

Рис. 1. Zespół Odajew XVIII (Jaskinia Zacisza — A. Bytynowicz):

I — skała, II — ziemia, III — wykop, IV — oznaczenia wysokości, V — cięcia poprzeczne, VI — powierzchnia denna, VII — inne „zagłębienia”

Abb. 1. Odajew-Komplex XVIII (Jaskinia Zacisza /Heimliche Höhle/ — A. Bytynowicz):

I — Felsen; II — Boden; III — Ausgrabung; IV — Höhenbezeichnungen; V — Querschnitte; VI — Bodenfläche; VII — andere „Vertiefungen”

До четвертої групи кераміки із Одаїв XVIII віднесені фрагменти вінчиків, стінок і донних частин підлощених горщиків. Відзначимо уламки з слабкопрофільованим ребром і залощенням вертикальними борознами. Часом профільованість більш виражена. Краї посудин заокруглені, прямі, іноді дещо відігнуті. На одному із вінців наявні ямкоподібні заглиблення (наколи) до глибини 0,2—0,3 см, тобто наполовину всієї товщини вінчика, а нижче — ледь помітний ведучий поясок. Є і гудзоподібні (округлі) наліпи. Товщина стінок, — 0,7—2,1 см, в тісті трапляється дрібний пісок.

Сумарний аналіз дозволяє віднести даний комплекс до голіградської групи культур фракійського гальштату. Пам’ятка, очевидно, є тимчасовою схованкою людей у часи небезпеки, хоча не виключене і її культове призначення, зокрема, як місця захоронень, інших проявів культових обрядів. Необхідно продовжити розкопки даного об’єкту, оскільки скельне дно

порожнини досягнуте не було. В суміжних порожнинах проведені лише переважно зачистки або роботи спелеологів, що шукали засипані ходи, гrotи, інші утвори. Аналіз робіт у ансамблі в 1989, 1991—1993 і 1995 роках дозволяє зробити, в цілому, поки що лише певні попередні висновки. Це перш за все, можна стверджувати, що більшість матеріалів доби раннього заліза простежені інситу (в неперевідкладеному стані). Артефакти же енеолітичного часу, очевидно, в центральному гrotі повністю перевідкладені й попали на його площу з інших утворів. Про це свідчать стратиграфічні умови, типологія артефактів, інші показники. Таке припущення підкріплюється і тим, що в центральному гrotі на більшості ділянок залягають спочатку розрізнені матеріали доби енеоліту, потім сучасні вироби і лише при заглибленні, в наступних горизонтах-комплекс доби раннього заліза.

Зібрано значний підйомний матеріал під час охоронно-рятівних робіт на поселенні Одаїв I, яке багато

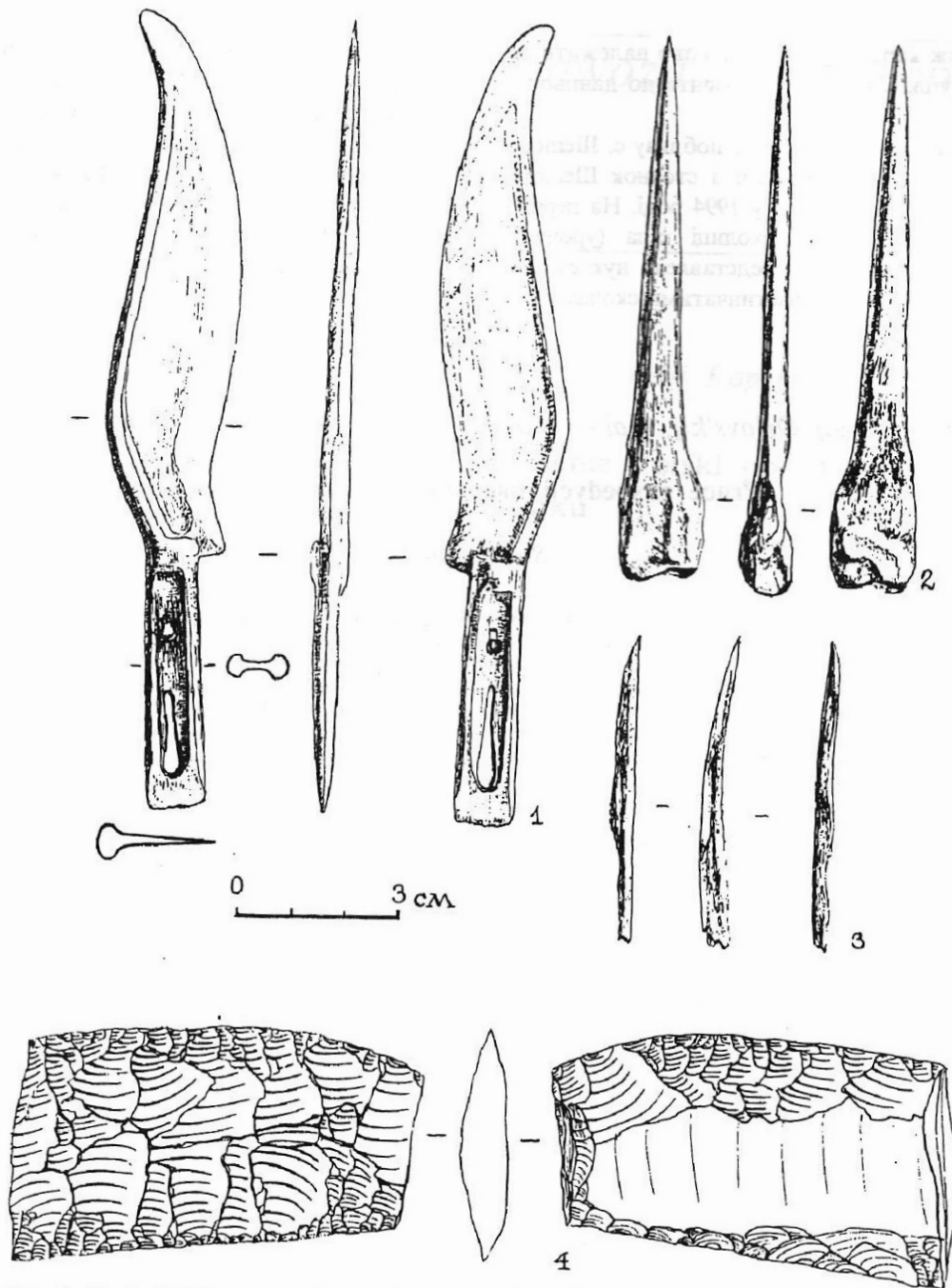

Рис. 2. Одаїв XVIII. Епоха бронзи (= т.з. тракійський гальштат):

1 — бронзовий ніж, 2, 3 — кістяні предмети, 4 — фрагменти крем'яного серпа-ножа

Рис. 2. Odajew XVIII. Epoka brązu (= tzw. tracki halsztat):

1 — nóż brązowy, 2, 3 — przedmioty kościane, 4 — fragment krzemienego sierpa-noża

Abb. 2. Odajew XVIII. Bronzezeit (sog. thrakische Hallstatt):

1 — bronzenes Messer; 2, 3 — beinerne Gegenstände; 4 — Sichel-Messer-Fragment aus Feuerstein

років інтенсивно розорюється. Пам'ятка знаходиться за 2 км на північний захід від с. Одаїв, в урочищі Городище. Пункт розташований на правому березі Дністра, на плато, на площі 100 x 200 м, при дорозі з лісу до пам'ятного хреста, самотнього дуба й карстових порожнин, на рівні 100—110 м від урізу ріки. На основі перш за все типологічних показників підйомний матеріал розподілений на декілька комплексів. До палеоліту віднесені уламки жовен (8), нуклеуси (2),

відщепи (39), пластинчасті сколи (42 екземпляра, серед них-9 цілих), знаряддя (7), а також відходи й дрібні уламки (59 екземплярів). Серед знарядь- по 2 скребка, скобеля й різця і один ніж. Комплекс датується добою пізнього палеоліту при виражених елементах солютрейської (селетської) культурної спільноти. Частина виробів, згідно типологічних і стратиграфічних спостережень, може бути віднесена до групи ранньомезолітичних пам'яток типу Незвисько IX-Атаки VI.

Відзначимо також кераміку, що частково належить до голіградської групи, а окремі фрагменти-до давньоруського часу.

Під час охоронно-рятувних робіт поблизу с. Шешори на Косівщині, поповнені матеріали з стоянок Шешори I і Шешори II, що були відкриті у 1994 році. На першій пам'ятці на південно-східній околиці села (урочище Замчище), крем'яна індустрія представлена нуклеусами (2 екземпляра), відщепами і пластинчатими сколами (по

3), знаряддями (6), уламками і відходами (7 предметів). Із знарядь- 3 скребка, 2 скобеля і ніж. Стоянка Шешори II знаходиться у центральній частині села, за 50 м на північ від пам'ятного хреста. Серед артефактів- нуклеус, відщепи (5), пластинчаті сколи (4), знаряддя (2 скобеля), а також уламки та відходи (4 екземпляра). Поселення Шешори I і Шешори II, що були очевидно, тимчасовими, віднесені до групи пам'яток типу Лука II — Кам'яниця II і датуються кінцем мезолітичної доби.

Leonid Mackevij, Sergij Orlovs'kij, Galina Panachid

Prace ekspedycji karpackiej w roku 1995

Streszczenie

Badania prowadzone były w pobliżu wsi Odajew na Tłumaczyźnie i Szeszory na Kosowszczyźnie w obwodzie iwanofrankowskim. W pieczarze Odajew XVIII, głębokiej na 12—14 m od powierzchni, na obszarze 4 x 5 m odkryto zespół z epoki eneolitu (C14 5100±50 BP): pojedyncze kości ludzi i zwierząt, ceramikę i narzędzia krzemienne. Na epokę brązu datować można dwa pochówki (częściowo naruszony szkielet kobiety i pochówek głowy). Znaleziono tutaj nóż brązowy, dwa przekłuwacze kościane, nóż-sierp

krzemienno, kości zwierzęce, fragmenty 10 naczyń glinianych.

Znalezisko interpretuje się jako cmentarzysko czy też miejsce kultowe chociaż nie można wykluczyć, że grota pełniła funkcję refugium. Na stanowisku Odajew I zebrano zabytki z epoki paleolitu (wpływy solutresko-seleccie), mezolitu (typ Niezwisko IX), epoki brązu (tzw. tracki halsztat) i okresu wczesnoruskiego (X—XIII w.).

Na stanowiskach Szeszory I i II wystąpiły materiały mezolityczne typu Łuka II.

Leonid Mackevij, Sergij Orlovs'kij, Galina Panachid

Arbeiten karpatischer Expedition im Jahre 1995

Zusammenfassung

Untersuchungen wurden in der Nähe des Dorfes Odajew auf der „Tłumaczyna“ und Szeszory auf der „Kosowszczyzna“, Bezirk Ivanofrankowsk, durchgeführt. In der 12—14 m tiefen Höhle Odajew wurde auf der Fläche von 4 x 5 m ein Komplex aus dem Neolithikum (C14 5100±50 BP) entdeckt: vereinzelte Tier und Menschenknochen, Keramik und Feuersteingefäße. Auf die Bronzezeit sind zwei Bestattungen zu datieren (ein teilweise zerstörter weiblicher Skelett und ein Kopf). Gefunden wurde ein bronzenes Messer, zwei beinerne Locher, eine Messer-Sichel aus

Feuerstein, Tierknochen, Fragmente von 10 Tongefäßen.

Der Fund wird als Gräberfeld bzw. Kultstätte interpretiert, wenn es auch nicht ausgeschlossen werden kann, daß die Höhle als Refugium funktionierte. Auf der Fundstelle Odajew I wurden Funde aus dem Paläolithikum (Solutrénien-Szeletien-Einflüsse), Mesolithikum (Typ Niezwisko IX), der Bronzezeit (sog. thrackische Hallstatt) und früh-russischer Zeit (das 10. bis zum 13. Jh.) gefunden.

Auf Fundstellen Szeszory I und II traten mesolithische Materialien vom Typ Łuka I auf.